

БАЙ ГАНЬО ЖУРНАЛИСТ

Оркестърът свиреше румънската "Дойна". По-право казано, свиреше само Анчето, с флейта соло, а другите приглашаха. Ний слушахме от вътрешния салон. Ама, ще речете, кои са тези *ний*? Кои ли? Известно е кои: Сенаторът, Отело, Стувенчо и аз. Пред нас стърчеше едно дълго шише бяло Chateau Sandrovo и друго Giesshuebler. Безгрижно разположени около масата, с папироски в уста, ний ловяхме фиоритурите на "Дойна" и бяхме се предали на приятно far niente. Утре е неделя - няма работа, може да поседим и по-късничко. Музиката сносна, слечинките хубавички, ний - попревтасали ергени. Тамам!

Седим си така и по едно време флейтата задразни ухото ми с няколко фалшиви ноти, същевременно и целият оркестър сфалшиви. В този същия миг Стувенчо се изсмя и извика: "Пустият му Отело! Страшен зевзек! Я го вижте!.." Обръщаме се веднага двамата със Сенатора и какво да видим! Дявол Отело! Отде му идат на ум тия комедии. Той станал, без да го забележим, поискал едно парче лимон и като привлякъл с някои знакове флейтистката, без да го забележат други, почнал да я дразни, да ѝ прави оскомина с лимоновия сок. Е, хелбетя, младо момиче, дощяло ѝ се киселичко, напълнили се устата ѝ със слюнки, свили ѝ се устните - иди подир туй, че свири на флейта! Смях...

Музиката престана. От улицата се зачу крясъкът на едно хлапе: "Но-ви ве-стни-ци. *Народно величие-е-е!*"

Какво *Народно величие*? Има си хас!

Заразени със смях от комедията с лимона, ний отново прихнахме да се смеем. В този момент ето че и Гедрос довтаса.

- О, Гедрос, здрасти! Сядай! Винце искаш ли?

- О, Отело, здрасти, здрасти, пиленце. Я си обърши носленцето - занежнички вечно веселият Гедрос.

- Гедрос, какъв е този вестник, сега викаха из улицата?

- Как! Мигар вий не знаете за вестника на бай Ганя Балкански?

- Зевзек!

- Сериозно ви казвам. Ганьо Балкански, редактор-стопанин на вестник "Народно величие". А-а, то е цяла история. Мигар не знаете?

- А бе ти сериозно ли говориш?

- Сериозно бе, брате. Чакайте да ви разкажа. Днес ми разправиха тази история подробно и аз ще ви я предам тъй, като че съм бил там.

Разпоредихме се да затворят вратата на вътрешния салон и Гедрос почна. Ето какво ни разказа той:

У бай Ганя свикано събрание. Събрали се: сам стопанинът, Гочоолу, Дочоолу и Данко Харсъзина, и разсъждават - като какво предприятие да заловят, за да се възползват най-изгодно от положението.

- Трябва и ние да клъвнем по нещо - казва бай Ганьо, - току-тъй на сухо патриотизъм - бошлаф. Я ми кажете вий сега, както стоят работите, като откъде може да се удари най-добър келепир? Ти, Гочоолу, какво ще речеш?

- Аз ли? Да ти кажа правичката, бай Ганьо, аз пак си оставам на мойта мисъл: да отворим един руски трактир.

- Какво?!

- Един руски трактир да отворим - отговаря сериозно и решително Гочоолу.

- А бе че ти - как? Пак ли обърна с Матушката? - чуди се бай Ганьо.

- Ама ела да се разберем, не е работата тук за Матушката, работата е - какъв вятър вей...

- Де? В главата ти?

- В България. Ахмак е този, който не се възползува. Сега му е времето - един трактир. Аз съм шетал из Московията, поотбирам що-годе. Един трактир с две отделения - дворянско и мужицко.

- Че у нас де ще намериш женици! - пита в недоумение бай Ганьо.
 - Е па, най-после всички дворяни ли сме бе, бай Ганьо?
 - Хубаво, по-нататък?
 - По-нататък: ще му изтърсим една музика, орган - ти трябва да си виждал, бай Ганьо?
 - Аз ако не видя, кой ще види - отговаря надменно господин Балкански.
 - Имаш право. Един орган и, разбира се, чай. Ще напазарим десетина хлапета, ама да не бъдат чернооки, да изглеждат като русначета; ще им нахлуем по едни ботуши, по една червена риза, па ще ги подстрижем по казашки - ето ти тебе цял трактир! Ще докараме руски вестници, водка закуски, па тегли отгоре и един надпис - "Руский трактир", - па си накриви шапката. А?
 - Не одобрявам! - извика тържествено Дочоолу. - Не одобрявам! Ако е работата да ударим келепир от вятъра, дето е появил, то най-добре ще бъде да отворим една фабрика за квас...
 - Ударихме кьоравото! - изсмя се Данко Харсъзина. - Ти фурна ли искаш да отвариш?
 - Не бе, брате - за руски квас ми е думата. То е едно таквоз... като туйнака, крушевица го кажи, боза го кажи...
 - Хубава работа! Бозаджии ще ставаме сега - обижда се Харсъзина.
 - Не бе, кардаш, не е работата за питието - името е важно; да речем само: "руски квас"! - ще се изпотрепат да тичат. Не си ли чул френците какво правят сега. Пара удариха, пара - не шегат!
 - Бошлаф. Аз не ща квас - заяви недоволен Данко.
 - Ами какво искаш - пита го сърдито Дочоолу.
 - Я кажи да видим?
 - Да основем една банка! - изтърсва Данко Харсъзина.
 - Ти си дурак!
 - Защо?
 - Оставете кавгите настрана - вмесва се бай Ганьо.
 - Защо да съм дурак! - продължава разгневен Данко и стреля кръвнишки погледи към Дочоолу.
 - Е, млъкни сега, седни си. Кажи, какво имаш да кажеш, за банката.
 - Ама нека каже бе, джанъм, защо да съм дурак?
 - Банка ще ми основава! Туй чева не е попара да я изсърбаш - ръмжи под мустак Дочоолу, смутен от погледите и застрашителния тон на Данка. - Попара ли е туй - банка!
 - Попара е зер! - реве Харсъзина.
 - Как така попара? Отде-накъде да е попара - зъби се Дочоолу.
 - Млъкнете бе, хора. Затуй ли сме се събрали - успокоява ги бай Ганьо. - Дочоолу, седни на мястото си.
 - Ама отде-накъде да бъде попара?
- От дума на дума работата кабардисала; Данко Харсъзина, както го знаете, налита на бой, па и Дочоолу не си поплюва - ще се изтрепят, хеле бай Ганьо отсам-оттатък - успокоил ги. Данко си сядва на мястото и почва да излага своя план за основаването на една банка. "Работата е лесна - ще издадем за пет-десет милиона акции, ще приберем парата, на тогоз назаем, на оногоз назаем, разбира се, с добра лихва, на търговци, на общини, па ако се намери правителството натясно - и нему някой и други милион. Ами! Ще речем да напишат един устав, половината кяр за нас, половината за акционерите. Башка - акции ще си задържим, пари я вложим, я не. Ти, бай Ганьо, си влиятелен човек, ще се изкашляш на две три капии и свършено!"
- Не е за твоите уста лъжица тая работа, има от тебе по-ербап хора, нека те я измътят, па ний ще си проверем гагите - заявява наставнически бай Ганьо.
- Гочоолу и Дочоолу клатят одобрително главите си.
- Чакайте аз да ви кажа сега какво съм намислил - извиква авторитетно бай Ганьо и става прав. - Знаете ли с какво? Нито с трактир ще прокопсаеме, нито банка ще уредим като хората, а пък твоя руски квас, Дочоолу, хептен проста работа, ами да ви кажа ли аз вам какво?
- Гочоолу, Дочоолу и Харсъзина са превърнати в слух и нетърпение.
- Да ви кажа ли вам какво? А?
 - Е, кажи де, стига си мълчал - продумва нервозно Данко.
 - Шш! Бързата кучка слепи ги ражда. Да ви кажа ли? А? Господа! Вестник да издаваме! - изтърсва бай Ганьо и на лицето му изгрява тържество.

Ако някое морско чудовище се вмъкнеше в онзи момент в стаята на нашите събеседници, то едва ли би могло да увеличи поражащото впечатление, което произведеха последните думи на бай Ганя. В първата минута като вцепенени, в следующата - Гочоолу, Дочоолу и Данко Харсъзина почнаха да се споглеждат плахо-плахо, като че се питаха: „Да не е изхвъркнала, не дай боже, някоя

чивия на бай Ганя ?" Не иде ни да се засмееш, ни да го съжалиш. Ще кипне. Еле Гочоолу най-сетне, страх не страх, решава се отдалече да му загатне:

- Твоя милост, бай Ганьо, обичаш сегиз-тогиз, хе-хе, да прощаваш, искам да кажа, обичаш... туйнака... зевзеклиците, та думата ми е, хе-хе...

- Какво?

- Не бе, бай Ганьо, аз само така рекох да... таквозинака... А бе, твоя милост, нещо вестник... сериозно ли?

- Как тъй "сериозно ли"? Ами че как инак? Разбира се, че сериозно! Че голям мурафет ли е един вестник да се издава? Тури си едно перде на очите (па и няма нужда), па псувай наляво и надясно. Ами как!

- Е, като бъде тъй, аз съм съгласен - заявява Данко Харсъзина.

- Тъй, ами как! Ще викаме Гуня Адвокатина, той е майстор на уводните статии, па ний - кое дописки, кое антрефилета, кое телеграми. Нали е работа да омаскарим тогоз-оногоз - за туй нещо не се иска кой знае каква философия. Данко, я се запусни, моля ти се, до писалището, та повикай тука Гуня Адвокатина.

- Тоз хайдучага видите ли го? - каза бай Ганьо, след като излиза Данко Харсъзина. - За псувни като бъде - остави го! Ще те изпсува тъй, че бърбека ще те смъдне. Мати-маскара направя човека. Ама било право, било криво, и окото му не мига. Страшен вагабонтин!

Гочоолу и Дочоолу не може да се каже, че са били възхитени от тия качества на Данка Харсъзина; не може да се каже също, че в тяхното представление за вестникарството Данко се явяваше подходящ редактор. У тях все се съхраняваха възпоминания от друго време и от турско време, когато печатното слово все пак мътеше водата им, но не изригаше тая лава от адски хули и проклетия. Но бурята на диви страсти, бушующа в течение на цял ред години, но деморализуещото влияние на деморализуваната преса, но грубият всепоглъщающ материализъм, но възможността за леко обогатяване при едно приспиване на съвестта по примера на ръководящите елементи - всички тия явления са покрили с такъв дебел слой техните по-чисти чувства, щото е нужно една цяла, не по-малко дълголетна и нова в същността си епоха да разкопава този слой от мерзости, додето изпъкнат като остатъци от минало величие тия заровени чисти чувства.

И сега, когато бай Ганьо им излага плана си за издаването на вестник, за неговото направление и за лицата, които ще вземат участие - Гочоолу и Дочоолу усещат, че нещо ги смъдва в един затънт край на техните сърца, сецат те, че има нещо опак в тая работа, има нещо таквоз, което не трябва да бъде; но върху тежкия слой, който притиска към дъното тия чисти чувства, бай Ганьо при-бавя нов пласт и ги задушавя. Той сладкодумно, с увлечение, със страст им излага материалните изгоди, които ще се получат от тяхното предприятие. А по-убедителни аргументи не са нужни за Гочоолу и Дочоолу.

Вратата се отварят и на прага се показва Гуньо Адвокатина със своята лисича остра муцунка, след него влиза Данко Харсъзина.

- Гуньо бе., ти какво ще речеш? - обръща се приятелски бай Ганьо. - Ний искаме да издаваме един вестник, а?

- Защо не, да издаваме. Къораво има ли? - пита Гуньо с подмигване и с бързо шаване на пръстите си.

- Ти си гледай кефа.

- Ама има ли?

- Има, има, гледай си кефа.

- Добре. Какъв вестник да издаваме - за правителството ли, или опозиция? Казвай скоро, че ме чакат клиенти.

- Сега там е цаката - дали правителствен, дали опозиция? Не знам, дявола да го вземе, колко ще изтратят днешните.

- Казвай скоро, че ме чакат клиенти.

- Знаеш ли какво, Гуньо? - съображава бай Ганьо, без да обръща внимание на думите на адвоката. - Аз мисля сега засега да я караме с правителството...

- Тъй, тъй, най-добре с правителството - бързат да заявят Гочоолу и Дочоолу.

Бай Ганьо ги изглежда сърдито, задето му пресичат думата, и продължава:

- ... Па сетне, като подушим, че им се разклатят краката, да им ритнем едно текме и с новите пак на власт, а?

- Става. Обещаха ли ви нещичко?

- То се знай, без него не може.

- Като е тъй, да почнем - решава Гуньо Адвокатина и тук се захваща един разговор за начина, по който ще издават вестника, и за един вид направление, което ще следва техният орган по известни въпроси. Взема се решение да се съобразяват с времето и с обстоятелствата, па и с келепира, ако е "рекъл господ". За Русия "ще пушаме по едно: *нашата освободителка, братския руски народ, да живеят Царя Освободителя* (бог да го прости), ама инак, като видим зор, ще си караме пак старата *Задунайская губерния*". За Македония ще се поумълчаваме, знаеш, не иде някак си, времето не помага. Австрия кое, туй-онуй, тройствен съюз - хич не уйдисва...

- Ами с младежите, с младежите какво ще правим? - обажда се Гочоолу. - И те почнаха да шават!

- Ще ги залъгваме, какво ще правиш, белалии хлапета, по някой път и шапка даже ще им клатиш, време таквоз дошло, няма какво да се стори - дума с въздишка бай Ганьо.

- Няма какво да се стори ли?! - ръмжи Данко Харсъзина и очите му тъмнеят. - Пуста сопа неокастрена! Аз да ги пипна тях, че...

- Стой мирно, Данко...

- П... п-п-ррах и пепел...

- Остави ги сега, недей! Седни си на мястото. Има време.

- Хайде по-скоро, бай Ганьо, че клиенти ме чакат - извиква нетърпеливо Гуньо Адвокатина.

- Я чувай, Гуньо, знаеш ли... (холан, остави се с твоите пусти клиенти!)... знаеш ли какво? Ти седни тази вечер, па напиши една уводна статия. Тегли му едно верноподаничество, че сам княза да се слиса. Тури му там: *Ваши смирени чада, Наш баща и татко, в праха на Августейшите Ви нозе*, нареди ги там като броеница, ти знаеш как. Па помени и за народа една-две думи, както му е реда. Разбра ли ме? Така. Па сетне тегли един калай на опозицията. Кажи там: *Онези предатели, онези...*

- *Предатели* остаря вече, да турим *мерзавци* - поправа Гуньо.

- Е добре, тури *мерзавци*. Па да не забравиш да туриш и *фаталния за българския народ*. Дявол да я вземе, много ми се харесва тази дума "фаталния"! Като кажа така *ф... ф... фаталния*, сякаш че ффащам някого за гущата... Страшно ми се харесва!

- А пък мен най ми харесва, като напопържам някого - изтърси чистосърдечно Данко Харсъзина, - отлеква ми н'ам как на душата!

- Ашколсун бе, Харсъз, да живееш! - провиква се възхитен бай Ганьо и потупва Данка по рамото. - Работата е опечена. Ти, Гуньо, ще напишеш, както рекох, уводната статия, тъй ли? А вий, Гочоолу, и ти, Дочоолу, някои дописки, някои телеграми да изкальпите.

- Че какви телеграми, какви дописки? - запитват в недоумение двоицата.

- Какви ли? Всякакви. Не виждате ли другите вестници? Пишете там: *Ваше Царско Височество, народа лидува коленопреклонно и едногласно моли Всевишния...* и прочее; наблъскайте там, каквото ви дойде на ума. Кажете там: *Българският народ е дал хиляди доказателства, че когато се коснат до правата му, всички до един стават на крак... и... таквозинака... със сълзи на очите...* и тъй нататък. Най-сетне какво ще ми дращите много-много; напсувайте опозицията, па вер селям. Ами! Какво ще седнем сега да се лигавим с разни философии. И кой ще те разбере! Нали е работата да замажем очи - карай колата. Не е ли тъй?

- Е, хайде сбогом, че ме чакат клиенти - измъмра Гуньо Адвокатина и си взе шапката.

- Чакат те тебе дяволите... Нейсе. Хайде, сбогом. Па чувай, Гуньо, утре рано уводната да бъде готова. Много здраве!

Гуньо се упътва към вратата. След него стават Гочоолу и Дочоолу, на които бай Ганьо дава нужните инструкции.

- Чувайте бе, господо, че най-важното сме забравили - извика бай Ганьо подире им, - ами че как ще кръстим нашия вестник?

- Добре, кайш бе, бай Ганьо, ама че сме... такива! - отзовават се Гочоолу и Дочоолу.

- Туй е един сериозен въпрос - казва Гуньо Адвокатина - и знаете ли защо е сериозен? Защото онези дяволи взели всичките хубави имена, не оставили за нас. Ама все ще се намерят. Аз мисля, най си е на мястото да кръстим нашия вестник *Справедливост*, па ще прибавим в скоби едно *фин дю сийекъл*¹.

- Какво?

- Тя е француска дума, вий не я разбирате.

- Не щеме ний францужки; латински, ако можеш, тури нещо, колкото за адет.

- Да му теглим едно *Tempora mutantur*?...

- Тегли му, ако си е на място. Ти, Гочоолу, на какво си мнение? - обръща се бай Ганьо.

- "Справедливост" е хубава дума, ама чини ми се, че *Народна мъдрост* ще бъде още по-хубава - отговаря Гочоолу.

- Не съм съгласен - обажда се Дочоолу, - туй име много попско изглежда, по-добре *Българска гордост* да го наречем.

- Ами ти, Харсъз, какво ще речеш?

- Аз ли? Че знам ли аз? Да му изтърсим една *Народна храброст*, па да става, каквото ще. Ще турим за отговорен редактор Саръ-Чизмели Мехмедаа, а?

- Всичко бошлаф. Да ви кажа ли аз вам? - заявява авторитетно бай Ганьо. - Нашия вестник ще кръстим или *България за нас*, или *Народно величие*. Изберете си едно от двете.

- "Народно величие"! Съгласен! "Народно величие"! Тъй, тъй, да живеи!

- Е сбогом, бай Ганьо.

- Сбогом.

Гочоолу, Дочоолу и Гуньо Адвокатица излизат.

- Ти, Данко, остани, ний с тебе ще пишем антрефилета.

- Добре. Заръчай сега да донесат мастика и мезе и да почнем работата. Па да не домъкнат пак кисела бамя, гледай там някое мезе по-като хората - тук вестник има да се пише, не е шега.

Донесоха мастика и мезе. Ама ще попита бай Манолчо, какво мезе? То не е важно, важното е, че бай Ганьо и Данко Харсъзина се запретнаха да ръководят общественото мнение.

- Данко бе, нашия комшия страшно ми се пери, учен бил, честен бил и н'ам какви дивотии. Да му теглим ли един калай?

- Калай не, ами със земята барабар го направваме - заявява специалистът на псувните.

И почва се писането... "Научаваме се, че..." - пише бай Ганьо и излага върху един лист бяла хартия такива черни хули срещу своя съсед, за каквито не само че не се е "научавал" някой път, но нито насън му са минавали. Пише бай Ганьо, пише и зачерква, той е все недоволен от ядовитостта на своите стрели: *крадец* е за него нежна думица, той я зачерква и пише *хайдук*, но тая дума е станала обикновена, бай Ганьо добавя *пладнешки* и я съединява с едно *фатален*. Съседът, жена му, децата му, родът му - излизат под перото на бай Ганя феноменални изверги... Той чете своето произведение на Данка Харсъзина. Данко, със светнали от мастиката очи, поощрява с въодушевление майстора на антрефилетата.

- Карай, карай, карай! Блъскай, майка му стара, пред нищо недей се спира, пред нищо! Блъскай! - гърми Данко Харсъзина, като че командува някое артилерийско сражение...

.....

- Ето, господа, как се е основал органът на бай Ганя - завършва разказа си Гедрос.

Ние отворихме отново вратата на вътрешния салон и оркестърът гръмна чудния марш от Вагнеровия "Танхойзер".

Прощавай, снизходителний читателю! Ти ще срещнеш в тази книжка някои цинични думи и сцени, аз не можах да ги избягна; ако ти можеш да изобразиш бай Ганя без цинизми - заповядай!

Прощавай и ти, бай Ганьо! Бог ми е свидетел, че винаги добри чувства са ме въодушевявали при описването на твоите истории. Ни чувство на злобно порицание, ни презрение, нито лекомислен смях не са ръководили моето перо. И аз съм чадо на своето време и известни отделни събития може би неволно са ме отклонявали от строгата обективност, но аз се старах да възпроизведа есенцията на печалната действителност. Твоите братя, вярвам, не са такива, какъвто си изобразен ти, бай Ганьо, но те са засега на втори и трети план; те едва сега почват да заявяват за своето съществуване, а пък ти, ти си налице, твоят дух лети и обгръща целия обществен строй и дава свой отпечатък и на политика, и на партии, и на печат. Аз питая в себе си вяра, че ще дойде един ден, когато ти, след като прочетеш тази книжка, ще се позамислиш, ще въздъхнеш и ще речеш:

Европейци сме ний, ама все не сме дотам!... Прощавай, не е за чудо пак да се срещнем.

София, 17 март 1895 г.

1 Fin du siècle (бел. на Ал. К.) - Края на века (XIX век) (фр.) ▲